

30/6

89

30/6

Generalsekreterare Hammarskjöld

skulle enligt ett meddelande från TT-Reuter i ett anförande den 19 juni inför FN-korrespondenternas förening ha fällt yttranden, som tolkades som ett avståndstagande från tanken på en extra FN-session i anledning av Ungernrapporten. Hr Hammarskjölds uttalande i går vid ankomsten till Sverige visar att han hade missförstått och vi är angelägna att betona detta, då vi publicerat den föregående uppgiften. Huruvida de andra, delvis mycket underliga, deklara- tioner som refererades i TT-Reuters meddelande också är tillskrivna hr Hammarskjöld på grund av missförstånd kan för närvarande inte utrönas.

Om Irlands okrönte konung, Charles Stewart Parnell, död 1891, har den irländske diploma- ten C C O'Brien skrivit en briljant biografi, som Herbert Tingsten här recenserar. O'Brien har tidigare under pseudonymen Donat O'Donnell offentliggjort en mycket uppmärksam analys av modern katolsk litte- ratur, "Maria Cross".

JAMES JOYCE berättar i "Ett porträtt av författaren som ung" om ett våldsamt politiskt gräl över julkalkonen. Det gäller Parnell. Alla är ense om att Parnell störta- des av prästerna, men frågan är om prästerna hade rätt. "Ett för- bannat präststyrt folk", skriker mr Dedalus (James Joyces far) om sina landsmän, retad till ur- sinne av en gudlig tant. Mr Casey är ännu mera förbittrad: "Ingen Gud för Irland. Vi har haft för mycket Gud i Irland. Bort med Gud!" Efter detta utbrott böjer han huvudet i händerna och grå- ter: "Stackars Parnell. Min döde kung." Berättelsen måste vara från början av 1890-talet, några år efter Parnells död.

Den andre av Irlands mest be- römnda diktare, W B Yeats, ger i flera dikter samma version av Parnells fall. Det var "bisko- parna och partiet" som krossade Parnell. Andra irländska hjältar hade mördats av främlingarna, av engelsmännen, och irländarna hade varit publiken inför en "mä- lad scen". Parnell åter var offer för sina egna landsmän:

*Men massans rasert,
hysterica passio, drog ner sitt byte.
Det var icke en roll på en mlad
scen
som vi uppträdde i
när vi tärde hans hjärta.
Och skulden bär enbart vi.*

Yeats fortsätter denna dikt "Parnell's Funeral", med att be- skriva hur mycket lyckligare Ir- land skulle ha varit om en man som Parnell lett nationalitetsrö- relsen till seger:

*Om de Valera ätit Parnells hjärta
så skulle ingen sladdrig demagog
ha segrat, inget folkhat klyvt vårt
land.*

Dessa föreställningar hör till den legend om Parnell som varit en stor och egendomlig drivkraft i irländsk politik och litteratur.

Bättre än någonsin förut har den- na legend och dess blottor skild- rats i ett nyligen utkommet ar- bete av den irländske diploma- ten *Conor Cruise O'Brien: Parnell and His Party 1880—1890* (Oxford University Press, 45 shil- ling). O'Brien har förut under pseudonymen Donat O'Donnell skrivit en redan ryktbar analys av modern katolsk litteratur (Ma- ria Cross). I sin nya bok fram- lägger han en rad uppgifter och analyser av stort historiskt och statsvetenskapligt intresse; det mest fängslande i detta i sin lär- dom, skärpa och fantasi lysande arbete är berättelsen om Parnells fall.

Charles Stewart Parnell (1846— 1891) tillhörde en förmögen pro- testantisk godsägarfamilj av en- gelskt ursprung — inflyttad till Irland på 1600-talet — men blev, liksom flera släktingar av äldre generationer, anhängare av den irländska majoritetens sak. 1875 invaldes han i underhuset och slöt sig till den grupp som krävde självstyrelse för Irland. Han fick snart en betydande ställning; han var skicklig organisatör och tak- tiker, inte glänsande som talare,

DEN OKRÖNTE KONUNGENS FALL

C S Parnell och hans stora kärlek, mrs O'Shea.

men genom patos, skärpa i formuleringen och överlägset förakt för motståndaren en utmärkt representant för en kämpande minoritet. Till hans tillgångar hörde att han som engelsk gentleman inte lät sig imponeras av engelsmän och engelska konventioner; han hör till dem som kan åberopas för den tvivelaktiga sociologiska "lagen" att ett folks eller en grupp frihetsrörelse i regel leds av personer som står utanför och socialt över det folk eller den grupp det gäller. I det brittiska parlamentet satte han obstruktionen i system, i Irland verkade han för hårt motstånd mot de engelska godsägarna i form av vägran att betala oskäliga arrendeavgifter och bojkottåtgärder. Samtidigt förhandlade han i hemlighet med politiska motståndare om eftergifter till den irländska sakens fördel och sökte spela ut de båda stora engelska partierna mot varandra. Han ägde den hänsynslöshet i det taktiska som för en hederlig människa blir möjlig genom obetingad tro på att målet är stort och rättfärdigt.

Redan år 1880 blev Parnell den irländska parlamentsgruppens och därmed den irländska nationalismsens ledare. Då han arresterades och under en tid hölls i fängelse enligt för Irland rådande undantagslagar växte hans popularitet. Med kriserna 1885—1886 kom han att framstå som skiljedomare i engelsk politik. De irländska rösterna medförde ministären Gladstones fall på sommaren 1885. Vid höstvalen samma år blev det irländska partiet, 86 man starkt, tungan på vågen; de konservativa hade 250 och liberalerna 334 mandat. Gladstone, med sin stora förmåga att efter en ärlig inre kamp komma till den taktiskt lämpliga övertygelsen, beslöt att ta upp självstyrelse för Irland, och högerregeringen Salisburys störtades av liberaler och irländare i förening i början av år 1886. På grund av splittring inom det liberala partiet gick självstyrelseförslaget inte igenom, och vid nyvalen i juli 1886 vann de konservativa och deras liberala allierade majoritet. Det ansågs emellertid ytterst sannolikt att vid följande val Gladstones liberaler i samverkan med det irländska partiet skulle nå den maktställning som krävdes för den irländska självstyrelsens genomförande. Parnells parti dominerade helt Irland utom Ulster, och Parnells popularitet och makt var större än någonsin; man kallade honom "Irlands okrönte konung" och såg i honom statsledaren i det självstyrda Irland som snart skul-

le upprättas.

I detta läge, på höjden av sin bana, störtades Parnell. En av hans partikamrater, kapten O'Shea, begärde och erhöi skilsmässa från sin hustru på grund av äktenskapsbrott med Parnell. Det irländska partiet avsatte Parnell som partiledare, i Irland förlorade hans anhängare majoriteten. Lösningen av frågan om Irlands självstyrelse uppsköts, har det sagts, för trettio år. Efter en kort tids äktenskap med mrs O'Shea dog Parnell 1891; en ledare med samma auktoritet har Irland aldrig fått.

O'Brien visar ojämförligt bättre än någon annan författare att Parnells, och över huvud det irländska partiets, politik under dessa år var oklar och mer eller mindre medvetet tvetydig. I Amerika, vars irländska immigranter till stor del finansierade nationaliströrelsen, förklarade Parnell att målet var att bryta sönder "den sista länk som binder Irland vid England"; i ett tal på Irland fällde han de ryktbara orden att "ingen människa har rätt att sätta en gräns för en nations frammarsch". I England åter sade han sig betrakta självstyrelse av den försiktiga liberala modellen som en slutgiltig lösning, han förhandlade ingående med Gladstone och andra liberala ledare, och den irländska gruppen ansågs nära nog vara en flygel av det liberala partiet. Det

är sant att de mera aggressiva uttalandena i regel var tidigare, och att viljan till kompromiss ständigt växte, och det är tänkbart att Parnell verkligen lät sig nöja med en reform i Gladstones anda. Men tvetydigheten är dock hela tiden ofrånkomlig; Parnell och hans kolleger tenderade att vara revolutionärer på Irland och i Amerika och reformister i England.

Detta förhållande ger, enligt O'Briens kanske alltför sinnrika tolkning, nyckeln till mycket i Parnells hållning och uppträdande. Parnell blev alltmer isolerad, svåråtkomlig och undvikande. Ofta kände inte ens hans närmaste kolleger hans adress, och det fordrades en hel apparat för att ordna ett möte med honom; han uppträdde ytterst sällan i underhuset de senaste åren och reste mellan 1886 och 1890 aldrig till Irland. Samtidigt blev hans egenmäktighet allt större; typiskt är att han framtvang valet av O'Shea — som sannolikt länge känt till hustruns och Parnells förhållande — i Galway 1886, trots att O'Shea inte var partitrogen och i övrigt saknade alla påtagliga meriter. Men allt detta var politiskt förträffligt, anser O'Brien. "Systemets tvetydighet måste kristalliseras i personliga former", ledaren måste just på grund av det ambivalenta i den förda politiken "bli en mystisk och vördnadsbjudande figur", och till detta bidrog det hemlighetsfulla i hans väsen och hans liv. Han skulle vara "en romantisk hjälte", "ödets man". Det skrevs om honom i en nationalistisk tidning att "mr Parnells mystiska uppträdanden och försvinnanden bidrar till hans popularitet och till det intresse och allvar varmed man även i parlamentet iaktar vad han säger och gör".

Här kom mrs O'Shea väl till pass. Med all säkerhet var Parnell lidelsefullt förälskad i henne; hennes egen bok om förbindelsen ger intrycket av en stor kärlek. Men de ständiga resor, de hemliga möten, de lögnar och undanflykter, kort sagt den systematiska alibism som förhållandet — påbörjat redan 1880 eller 1881 — framkallade bidrog att bygga upp legenden om den oåtkomliga Parnell, djupsinnig, planerande och fjärran från dagens små stridsfrågor. Det olympiska hos Parnell var delvis en följd av att han höll sig undan med mrs O'Shea.

O'Brien tänker sig rent av — med stöd av några uttalanden av Parnells kolleger — att detta spel blev något av nöje och självändamål, att Parnell ibland var en "lysande komediant", som, för att bruka Oscar Wildes fras, sökte "leva upp till sitt blå Kinaporslin", dvs perfektionera sin egen legend. Men när det 1890 blev fråga om hans ställning inom partiet försvarade han sig hett och hänsynslöst, och det fanns inte ett spår av spel i hans uppträdande. "Mot slutet handlade Parnell inte som den kylige och rationelle ledare han varit utan likt den romantiske hjälte som han hade blivit tvungen att föreställa. Detta var tragedin."

En rad hypoteser och beskyllningar i fråga om orsakerna till Parnells störtande visas av O'Brien vara oriktiga. Gladstone krävde att Parnell skulle avgå efter skilsmässoskandalen och har anklagats för både önskan att bli av med Parnell och skenhelig moralism. I själva verket visade Gladstone och de liberala ledarna, som sedan många år hade reda på förbindelsen med mrs O'Shea, ingen moralisk indignation och de hade gärna sett att Parnell, som de ansåg vara en pålitlig allierad, stannade som ledare. Reaktionen bland de frikyrkliga i England, ett fäste för det liberala partiet, var emellertid så stark att ett parlamentsval ansågs på förhand förlorat om Parnell stod kvar som nationalistchef. En annan sak är att Parnell under den långa debatten inom det irländska partiet om hans ställning genom utfall mot Glad-

stone gjorde framtida samverkan dem emellan otänkbar. Parnells anhängare har också påstått att de mera konservativa inom partiet samt det katolska prästerskapet i Irland framkallade hans fall. Även detta är helt oriktigt. Från irländskt håll begärdes Parnells avgång först av den extremt radikale Davitt, och de irländska prästerna hade knappast något inflytande på saken; först efter störtrandet tog de upp en moralisk kampanj mot Parnell.

O'Briens utförliga redogörelse för partidebatten kring Parnell i det omtalade utskottsrummet nr 15 i underhuset visar att några klara politiska, sociala eller religiösa skiljelinjer inte fanns mellan parnelliterna och den segrande majoriteten. Vad det gällde var grader av lojalitet mot ledaren; några höll med fanatism fast vid honom — trots de orimliga konsekvenserna — andra, särskilt ledarna av andra rangen, drevs av omsorg om partiet och kanske också av irritation över Parnells egenmäktighet och överlägsenhet att driva honom från ledarskapet.

Parnell och hans öde måste skapa legender, strider, ånger och förbittring. Ledaren, som fallit för sin kärlek, nationalisten, som krossats av den engelska liberalismen och de katolska prästerna, splittringen av det parti som eljest snart skulle ha fört den irländska saken till seger, brytningen mellan den friborne härskaren och den fördomsfulla massan, mellan patriotism och viktoriansk moral — här fanns teman för diskussioner, teorier och dikt. Var kanske den känslornas explosion som skedde 1890 en orsak till att Dublin blev ett av världslitteraturens centra, frågar sig O'Brien. Främst var det dock mannens egenartade storhet, det ensamma, stolta, passionerade och förakt-

fulla, som blev legendernas fäste. O'Brien slutar sin bok med Yeats rader:

Och här är sista ordet:
en sådan man han var
att hos var man som sjunger
bor Parnells minne kvar.

HERBERT TINGSTEN

Verscitat av Yeats har översatts av Alf Henrikson.

Juni 11. 7 k.
Jul. 6 m.

Sia 27